

ทุนตำบลบางช้าง: ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Capital of Bangchang Sub-district: Preliminary data for Area Based Approach

มนูญ จันทร์สมบุรณ์

อาจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
pjansom@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทุนตำบลบางช้าง อาทิ ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางช้าง และข้อมูลการพัฒนาแผนที่ภัยพิบัติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการเรียนรู้ชุมชนเชิงชาติพันธุ์ วรรณนาแบบเร่งด่วน ผลการวิจัย พบว่า ตำบลบางช้างเป็นชุมชนในลักษณะแบบชนบทกึ่งเมืองและมีกระบวนการจัดการตามแผนที่การจัดการภัยพิบัติที่ท่วมมนั้นสามารถแบ่งระยะการจัดการออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนเกิดภัย ระยะเกิดภัยและระยะหลังเกิดภัย โดยแผนที่การจัดการถูกพัฒนาขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อน และการวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

คำสำคัญ: ทุน การพัฒนาเชิงพื้นที่ ตำบลบางช้าง

Abstract

This research article aims to study and analyze capital in Bangchang Sub-district, including general information and data to develop a map of the disaster. This research was a qualitative research. Data collection approaches used rapid ethnographic community assessment process/RECAP. The results showed that Bangchang Sub-district was a semi-urban and the management plan to handle a flood disaster that classified three periods (before, during and after). The map was developed by the participation of the public in order to create a mechanism for driving and putting solutions together.

Keywords: capital, area based approach, Bangchang sub-district

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสภาวะแวดล้อมของโลก เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากปัจจัยธรรมชาติหรือจากการกระทำของมนุษย์ ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาทางกายภาพหรือภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคต่างๆ ของโลก อาทิ แผ่นดินไหว สึนามิ อุทกภัย ตลอดจนภัยพิบัติอื่น ๆ ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อมวลมนุษยชาติ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงมีตั้งแต่การเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ไปจนถึงการเกิดอย่างฉับพลันและรุนแรง ซึ่งเป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่

ของสิ่งมีชีวิตและหากพิจารณาจากภัยพิบัติต่าง ๆ แล้วจะเห็นว่า อุทกภัยเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นมากกว่าภัยพิบัติอื่น ๆ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ และชีวิตของประชาชนในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกก็มีความเปราะบางต่ออุทกภัยเป็นอย่างมาก ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ภูมิภาคเอเชียได้เกิดอุทกภัยสูงถึงร้อยละ 40 ของอุทกภัยที่เกิดขึ้นในทั่วโลก ทั้งนี้อุทกภัยในเขตเมืองก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก และยากต่อการบริหารจัดการ (สุจินต์ ไชยชุมศักดิ์ และคณะ, 2558: 152)

สำหรับพื้นที่จังหวัดนครปฐม พบว่า วันที่ 2 พฤศจิกายน 2554 มีน้ำไหลเข้าท่วมพื้นที่ประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ และขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ 19 และ 25 ในวันที่ 8 และ 16 พฤศจิกายน โดยมีตำบลที่ได้รับความเสียหายมากที่สุดยังคงเป็น ตำบลบางกระทีก (ร้อยละ 91 ของพื้นที่) ตำบลกระทุ่มล้ม (ร้อยละ 81 ของพื้นที่) และตำบลไร่จึง (ร้อยละ 64 ของพื้นที่) โดยตำบลลาดจินดา และตำบลคลองจินดาเริ่มมีน้ำท่วมพื้นที่ ซึ่งเป็นตำบลทางด้านตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำนครชัยศรี) ทำให้เห็นว่ามวลน้ำเริ่มเข้าท่วมพื้นที่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำมากขึ้น ประชาชนที่อยู่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำควรมีการเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด (คณะอักษรศาสตร์และศูนย์สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554: 18) และจากประสบการณ์การลงพื้นที่ของผู้วิจัยที่ได้ทำการศึกษาเรื่องภัยพิบัติ ในชุมชนบางช้างจังหวัดนครปฐม พบข้อมูลสำคัญ คือ ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในชุมชนบางช้างมี 2 ประเภท คือ วาตภัยและอุทกภัย ซึ่งอุทกภัยเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และส่งผลต่อพืชผลทางการเกษตรของประชาชนอย่างมาก โดยในตำบลบางช้างประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 11 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่อยู่ติดกับคลองจินดา เช่น หมู่ 1 บ้านบางช้างใต้ หมู่ 5 บ้านหัวอ่าว เป็นต้น และเมื่อประเมินความเสียหาย พบว่า ความเสียหายที่อยู่อาศัยประมาณ 10,000 - 50,000 บาท ความเสียหายต่อที่ดินทำกินประมาณ 20,000-450,000 บาท ความเสียหายต่อทรัพย์สินประมาณ 20,000 บาท ซึ่งจากข้อมูลความเสียหายนี้ทำให้ประชาชนในชุมชนบางช้างตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติมากขึ้น โดยเป็นลักษณะการจัดการภัยพิบัติแบบเชิงรุกด้วยการตกลงร่วมกันกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงในเรื่องของการจัดการอุทกภัย เริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมในการเตรียมการป้องกันโดยมีการทำข้อตกลงกัน เช่น การจัดทำคันล้อม การร่วมกันทำความสะอาดคูคลอง การกำจัดขยะและวัชพืช การเตรียมกระสอบทราย (มณูญ จันทร์สมบุญ และนิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2559: 1) จากความเป็นมาข้างต้นเป็นที่มาของบทความวิจัยเรื่อง ทุนตำบลบางช้าง: ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทุนตำบลและนำข้อมูลที่ได้รับไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ อาทิ การจัดการน้ำท่วม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนที่ภัยพิบัติ เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทุนตำบลบางช้าง อาทิ ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางช้างและข้อมูลการพัฒนาแผนที่ภัยพิบัติ

3. การทบทวนวรรณกรรม

3.1 การศึกษาการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Studies) เป็นวิธีการศึกษาของสาขาวิชามานุษยวิทยา (Anthropological Method) ในยุคแรกๆ ความสนใจจำกัอยู่ที่เฉพาะการศึกษากลุ่มชนบางกลุ่มในสังคม เช่น กลุ่มชนที่ล้าหลังและชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาวนา กลุ่มชนในชนบท ต่อมาเริ่มขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้นขยายความสนใจศึกษาไปยังกลุ่มทางสังคม วัฒนธรรม สถาบัน และองค์กรร่วมสมัยแทบทุกรูปแบบ เช่น สังคมเกษตรกรรม กลุ่มกรรมอาชีพ กลุ่มสตรี พระสงฆ์ สถาบันวัดครอบครัว โรงเรียน ชุมชนในเมือง ฯลฯ โดยได้ทำการศึกษาวัฒนธรรม ความคิดความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนั้น ๆ

อย่างลึกซึ้งตั้งแต่ที่ผ่านมากการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาโดยตลอดจากทั้งคนในวงการวิจัยเชิงคุณภาพ และจากภายนอกประเด็นที่ภายนอกวิพากษ์กันมากก็คือ เรื่องความไม่เข้มงวดของระเบียบวิธีวิจัยทั้งประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลและมีการตอบโต้ในประเด็นดังกล่าวโดยพยายามปรับปรุงวิธีการแต่โดยภาพรวมแล้ววิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาก็ยังคงความเป็น “เชิงคุณภาพ” อย่างเต็มรูปแบบ (ชาย โทธิสิตา, 2550: 153) ซึ่งการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นกระบวนการสังเกตพฤติกรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้วรายงานโดยละเอียดถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจ ทศคติตลอดจนค่านิยมอันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือชาติพันธุ์วรรณนาเป็นการพรรณนาถึงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งโดยปกตินักชาติพันธุ์วรรณนากับนักมานุษยวิทยาเป็นคนๆ เดียวกันทั้งนี้ก็เพราะชาติพันธุ์วรรณนาเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่นักมานุษยวิทยาใช้ศึกษา “วัฒนธรรม” ของคนในสังคม (อลิศรา ศิริศรี, 2541: 20; Geertz: 1975)

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 2) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรส่วนตนบางอย่างในการทำกิจกรรมซึ่งมุ่งพัฒนาชุมชน เช่น การใช้ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุในการพัฒนา เป็นต้น

อุ้นตา นพคุณ (2538: 104) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถจะกระทำการเปลี่ยนแปลงและควบคุมสภาพแวดล้อมของตนด้วยการพัฒนาและเรียนรู้ด้วยกระบวนการไตร่ตรองทางเลือก หาทางแก้ไข ปัญหาและการลงมือกระทำเอง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรบางอย่างในชุมชนของตนเองได้อย่างเต็มที่ และมีอิสระในการตัดสินใจ

3.2.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อคิน ระพีพัฒน์ (2527: 16) ได้เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนในการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชุมชนขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองได้แล้ว กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะชุมชนจะขาดความเข้าใจ มองไม่เห็นความสำคัญของโครงการนั้นสิ่งที่เหมาะสมที่สุดก็คือ ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักกับปัญหาของตนเองดีที่สุด

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการดำเนินกิจกรรม โดยให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาเป็นเพียงเพื่อนของประชาชนในการช่วยกันวางแผน เพราะถ้าเราไม่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทในชุมชนจะยากจนหรือขาดแคลนทรัพยากร แต่ชุมชนก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ อย่างน้อยชุมชนก็จะมีแรงงานของ

ตนเอง เป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ ในหลายๆแห่งของชุมชน การร่วมลงทุน และปฏิบัติงานจะทำให้เขาเกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ จะทำให้ชุมชนเกิดความรัก และความหวงแหน

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญยิ่ง เพราะถ้าหากการติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะชุมชนจะได้รับทราบผลการปฏิบัติว่างานที่นำไปจะได้รับผลประโยชน์อย่างไรหรือไม่

ศิริกาญจน์ โกลสุภ (2542: 13-14) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อชีวิตของเขาอย่างเต็มที่ รวมทั้งความเป็นเจ้าของ และความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชน

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 139-140) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และจุดประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและงบประมาณที่จะใช้
3. การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ สนับสนุนทรัพยากร ร่วมบริหารจัดการ
4. การมีส่วนร่วมในขั้นการร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการพัฒนา หรือยอมรับผลที่เกิดจากการพัฒนา
5. การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลการพัฒนา ประชาชนร่วมประเมินผลว่าการพัฒนาประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการมีส่วนร่วม ควรประกอบด้วยขั้นตอนอย่างน้อย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการระบุปัญหา หรือริเริ่มการดำเนินงาน 2) ขั้นตอนการวางแผนในการดำเนินงาน และ 3) ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

4. ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการเรียนรู้ชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process/RECAP) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาชุมชนตามแนวมานุษยวิทยาร่วมกับวิธีวิทยาการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เพื่อศึกษาสถานะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนและนำมาสู่การพัฒนาและหาแนวทางแก้ไขในลักษณะของการจัดการตนเอง และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ด้วยการเปรียบเทียบและตรวจสอบ (cross-check) ความแน่นอนของข้อมูล (consistency) โดยนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่เก็บโดยวิธีการเชิงคุณภาพต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับ

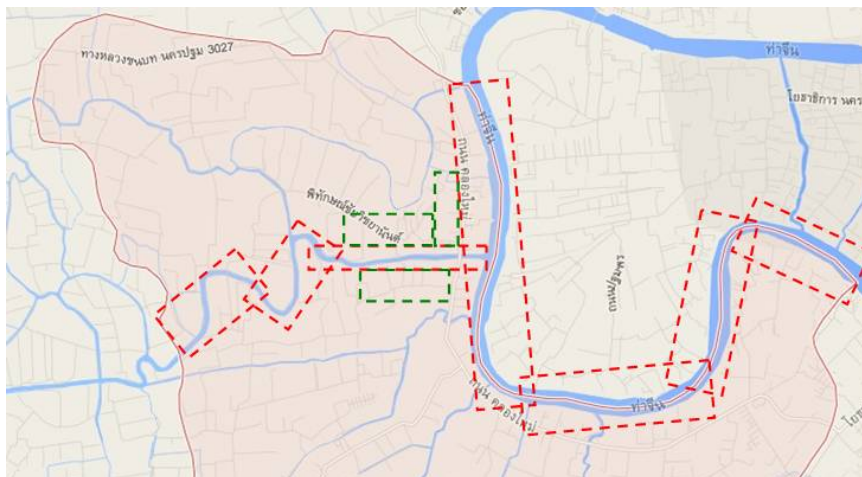
5. ผลการวิจัย

5.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางช้าง

พื้นที่ตำบลบางช้าง เมืองค้ปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ทำหน้าที่ในดูแลการบริหารจัดการต่างๆ ของตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (ที่ตั้งห่างจากตำบลสามพรานประมาณ 3.5 กิโลเมตร) โดยมีเนื้อที่ 17.184 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,740 ไร่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 8,000 คน จำนวนครัวเรือนประมาณ 2,500 ครัวเรือน มีแม่น้ำนครชัยศรี หรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน และมีลำคลอง จำนวน 33 สาย อาชีพหลักของประชากร คือ เกษตรกรรม และปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ฝรั่ง มะนาว ชมพู่ กล้วยไม้ และมะพร้าวน้ำหอม เป็นต้น อาชีพรอง คือ ค้าขายและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งประชากรส่วนใหญ่สามารถประกอบอาชีพในการเลี้ยงชีพตนเองได้ และมีรายได้ที่ค่อนข้างแน่นอน สภาพบ้านส่วนใหญ่มีทั้งบ้านแบบไทย บ้านยกพื้นสูง บ้านแบบตะวันตก และบ้านแบบผสมผสาน

ชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างเป็นชุมชนในลักษณะแบบชนบทกึ่งเมือง ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ไว้เหมือนเช่นชุมชนอื่นทั่วไป อาทิ การทำบุญวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ การแห่เทียนเข้าพรรษา งานทอดกฐินในช่วงออกพรรษา และงานลอยกระทง เป็นต้น นอกจากนี้ในชุมชนยังมีทุนชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร รวมทั้งมีแหล่งเรียนรู้ / แหล่งปฏิบัติการ / กลุ่มกิจกรรม ที่เกิดขึ้นจากความรู้ของชาวบ้านหรือเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเกิดประสบการณ์ชีวิตที่ถ่ายทอดต่อกันมา รวมถึงเกิดจากนโยบายต่างๆ ของภาครัฐที่เข้าเกี่ยวข้องกับการทำงานในชุมชน

5.2 ข้อมูลการพัฒนาแผนที่ภัยพิบัติ

แผนภาพที่ 1 พื้นที่เสี่ยงภัย

สัญลักษณ์ที่ใช้

	เส้นสีแดงรอบนอก	แสดงขอบเขตพื้นที่ตำบลบางช้าง
	กรอบเส้นประสีแดง	แสดงพื้นที่เสี่ยงภัย
	กรอบเส้นประสีเขียว	แสดงพื้นที่ปลอดภัย และพื้นที่หลบภัย

จากการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมและบริบทของตำบลบางช้าง พบว่า โดยปกติแล้วเวลาเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ตำบลบางช้าง ระดับน้ำจะไม่ได้ท่วมแบบฉับพลันทันที แต่จะมีข่าวสารจากตำบลที่อยู่ต้นทางของน้ำแจ้งมาก่อนเสมอ เช่น ตำบลบางหลวง ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน เป็นต้น ซึ่งเมื่อมีข่าวสาร หรือสัญญาณที่บ่งบอกถึงการมาของน้ำแล้ว ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางช้างจะมีเวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมงในเตรียมอพยพ หากประเมินสถานการณ์แล้วเห็นว่าน้ำอาจจะเข้าท่วมพื้นที่ได้ ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรวมถึงประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยในกรอบเส้นประสีแดงสามารถที่จะใช้เส้นทางสัญจรหลักของหมู่บ้านและตำบลในการเดินทางหนีภัยได้ทันที

ทั้งนี้กระบวนการจัดการตามแผนที่การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมนั้นสามารถแบ่งระยะการจัดการออกเป็น 3 ระยะดังนี้ (ประยุกต์จาก ทวีดา กมลเวช, 2554: 53-63)

1. ระยะก่อนเกิดภัย องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทางด้านทรัพยากร ได้แก่ งบประมาณ กำลังพลและความพร้อมต่อการเผชิญภัยของประชาชน มีการประเมินความเสี่ยงและความอ่อนแอของสภาพพื้นที่เพื่อเตรียมการเฝ้าระวัง และหาแนวทางจัดการได้อย่างเหมาะสม โดยในเบื้องต้นนั้นจากแผนที่ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์ความเสี่ยงของภัยที่อาจจะเกิดขึ้นในพื้นที่ไว้แล้ว ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างจำเป็นต้องมีการเตรียมซักซ้อมแผนสำหรับการอพยพ และมีการฝึกซ้อมการอพยพไว้ด้วย นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างควรที่จะต้องมีการจัดการสำหรับการดูแลรักษาคลองต่าง ๆ ในพื้นที่แต่ละหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้นเพื่อให้สามารถไหลผ่าน และระบายได้ง่ายเวลาเกิดภัยขึ้น หากเกิดภัยน้ำท่วมขึ้นในพื้นที่ การระบายน้ำลงไปที่คลองจะมีปัญหาอย่างมากเพราะทางน้ำไม่สะอาด และสิ่งกีดขวางเยอะมาก

2. ระยะเกิดภัย องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างจะต้องทำความเข้าใจต่อนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น และปฏิบัติตามแผนการในการจัดการภัยตามที่ได้มีการเตรียมความพร้อมและผ่านการซักซ้อมมาแล้ว มีการระดมหน่วยงานหลัก และหน่วยประสานงานเพื่อให้สามารถสื่อสารสถานการณ์กับประชาชนได้อย่างรวดเร็ว มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อการช่วยเหลือและกู้ภัย รวมถึงมีการจัดการพื้นที่หลบภัยให้เป็นระเบียบทั้งในเรื่องที่พักอาศัยและอาหาร เป็นต้น

3. ระยะหลังเกิดภัย องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างต้องเข้าไปสำรวจสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้น ทำการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่และเยียวยาประชาชนให้กลับสู่สภาพปกติ โดยมีเครื่องมือที่จะช่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ เช่น การติดตามประเมินความเสียหาย การฟื้นฟูบูรณะทางกายภาพและจิตใจ การระดมร่องรอยภัยพิบัติ หรือการสร้างชุมชนสามารถฟื้นคืนจากภัย เป็นต้น

ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง ในขั้นนี้ผู้วิจัยมีส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่ายแล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างเข้ามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบ ประเมินผลการวิจัยว่ามีโอกาสดำเนินการให้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับ

จากกระบวนการวิจัยที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การลงพื้นที่แต่ละหมู่บ้านเพื่อสำรวจสภาพจริงและปัญหาที่กำลังอยู่ของแต่ละหมู่บ้านที่เป็นผลเหตุภัยพิบัติต่าง ๆ
2. การจัดทำแผนที่เดินดินที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน
3. การจัดทำแผนที่การจัดการภัยพิบัติและกระบวนการจัดการตามแผนที่การจัดการภัยพิบัติน้ำ

จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้รับข้อมูลในสองส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางช้างและข้อมูลการพัฒนาแผนที่ ซึ่งจากข้อมูลสองส่วนเป็นข้อมูลที่เน้นให้ชุมชนบางช้างเกิดกลไกในการขับเคลื่อนและการวางแผนแก้ไขปัญหา

และเกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ชุมชนบางช้าง องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง ประชาชนในพื้นที่ร่วมให้ข้อมูลและดำเนินการร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม

6. อภิปรายผล

ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางช้างและข้อมูลการพัฒนาแผนที่การจัดการภัยพิบัติของตำบลบางช้าง พบว่า การสร้างและพัฒนาแผนที่การจัดการภัยพิบัติของตำบลบางช้าง จังหวัดนครปฐม ครอบคลุมภัยพิบัติประเภทน้ำท่วมเท่านั้น ทั้งนี้เพราะในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาตำบลบางช้างจะประสบภัยน้ำท่วมบ่อยครั้งที่สุด และรายละเอียดของแผนที่แต่ละประเภทจะรายละเอียดที่มีการระบุถึงพื้นที่ปลอดภัย พื้นที่เสี่ยงภัย พื้นที่หลบภัย ตลอดจนมีการกำหนดเส้นทางในการหนีภัย ซึ่งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางช้างสามารถที่จะนำข้อมูลจากแผนที่ฯ ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการเตรียมความพร้อมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในช่วงเวลาก่อนการเกิดภัย ระหว่างเกิดภัย และหลังจากเกิดภัยได้ สอดคล้องและเป็นไปตามแนวคิดที่ ทวีดา กมลเวช (2554) เสนอไว้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทั้งการควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่และพร้อมต่อการตอบสนองตามความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่อย่างรวดเร็วด้วยการประสานงาน การร่วมมือ และการร่วมแรงร่วมใจกับหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ปกครองของตนเองและพื้นที่ปกครองใกล้เคียงที่ต่อเนื่องกัน หรือแม้แต่การสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ให้รับรู้และเข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาก่อนเกิดภัยที่จะต้องเน้นการให้ความรู้เรื่องภัยและการปฏิบัติตนด้วยการฝึกอบรมการจัดการแบบจำลองสถานการณ์ การจัดทำแผนที่อพยพ การระบุพื้นที่ปลอดภัยและการจัดทำแผน การจัดการหลบภัย การฝึกซ้อมรูปแบบต่าง ๆ ในการอพยพ การเตือนภัย และการอพยพก่อนการเกิดภัยด้วย สอดคล้องกับนิลลล สุพานิช (2549: 53-66) ที่กล่าวถึง การจัดทำแผนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็น กำหนดแผนงาน กิจกรรม และมาตรการต่าง ๆ ในการบริหารจัดการและสอดคล้องกับศรัทธาญจน์ โกสุมภ์ (2542: 13-14) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ในงานของไพฑูริย์ มาลา และคณะ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางในการจัดการอุทกภัย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี โดยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการอุทกภัยของเทศบาลนครนนทบุรี คือ มีการป้องกันและลดผลกระทบ โดยการประเมินความเสี่ยง การสร้างความรู้ความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ประการที่สอง มีการเตรียมความพร้อมของเทศบาลและประชาชนให้มีความสามารถในการอยู่กับน้ำของประชาชนแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา การมีแผนการจัดการน้ำท่วมของเทศบาลนครนนทบุรีซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่เน้นให้ชุมชนบางช้างเกิดกลไกในการขับเคลื่อนและการวางแผนร่วมกันและเกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ชุมชนบางช้าง องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง และประชาชนในพื้นที่ร่วมให้ข้อมูลและดำเนินการร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

7.1.1 ควรนำแผนที่การจัดการภัยพิบัติที่สร้างและพัฒนาขึ้นมาไปใช้ในการซ้อมแผนการเผชิญเหตุร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

7.1.2 ควรมีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการให้ข้อมูลและการจัดการความรู้เกี่ยวกับการจัดการแผนชุมชนระหว่างมหาวิทยาลัยในพื้นที่ และหน่วยงานระดับชาติเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในแต่ละพื้นที่ได้สอดคล้องกับความต้องการ

ต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและสร้างกลไกเชิงสถาบันขึ้นมารองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการชุมชนทั้งในเรื่องของการจัดทำแผนชุมชน ร่างข้อบัญญัติต่าง ๆ ของตนเองอย่างเป็นระบบผ่านประสบการณ์ของชุมชน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

8. เอกสารอ้างอิง

คณะอักษรศาสตร์และศูนย์สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2554). **โครงการบริการข้อมูลเพื่อการเฝ้าระวังและเตือนภัยน้ำท่วม จังหวัดนครปฐม 2554**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชาย โปธิลิตา. (2554). "การวิจัยเชิงคุณภาพ: ข้อพิจารณาทางทฤษฎี" **ตำราประกอบการสอนและการวิจัยการศึกษาเชิงคุณภาพเทคนิคการวิจัยภาคสนาม**. บรรณาธิการโดยเบญจยา ยอดคำเนิน และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ.

ทวีดา กมลเวช. (2554). **คู่มือการจัดการภัยพิบัติท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพลส.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์สภาการพิมพ์.

ไททัศน์ มาลา และคณะ. (2557). แนวทางการจัดการอุทกภัย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า**, 12 (2), 77-105.

นิลุบล สู่พานิช. (2549). **แนวทางการปฏิบัติงานสำหรับผู้ปฏิบัติงานภาคสนามในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คลังวิชา.

ปรัชญา เวสารัชช. (2529). การศึกษาไทยในชนบท. ใน **รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบทสถาบันไทยคดีศึกษา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

มนูญ จันทรสมบูรณ์ และนิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2559). **รายงานการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาแผนที่การจัดการภัยพิบัติประจำตำบลบางช้างอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ศิริกาญจน์ โกสมภ. (2542). **การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปริญญาโท การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุจินต์ ไชยชุมศักดิ์ และคณะ. (2558). **ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาวะวิกฤติ และการสร้างความร่วมมือของชุมชนในการแก้ไขอุทกภัยอย่างยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่น้ำท่วมในเขตจังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง และจังหวัดลพบุรี ของประเทศไทย**. **วารสารวิชาการ สถาบันการพลศึกษา**, 7 (1), 149-163.

อคิน ระพีพัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

อลิศรา ศิริศรี. (2541). "การนำวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาไปใช้ในการวิจัยทางการศึกษา" **รวมบทความทางวิธีวิทยาการวิจัยเล่ม 1**. บรรณาธิการโดยสมหวัง พิธิยานุวัฒน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุ้นตา นพคุณ. (2538). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา**. ใน **การศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาปัญหาและทิศทางการศึกษาไทย, 14-15.

Geertz,C. (1973). **The interpretation of cultures**. New York: Basic Book.